

Grzegorz Puchalski

Perspektywy nowej ewangelizacji w nauczaniu Jana Pawła II

Studia Elbląskie 3, 231-243

2001

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

PERSPEKTYWY NOWEJ EWANGELIZACJI W NAUCZANIU JANA PAWŁA II

Mentalność jaka wytworzyła się w odpowiedzi na pojawiające się *znaki czasu* jest zasadniczo zwrócona ku przyszłości. Procesy, dokonujące się w dzisiejszym społeczeństwie sprzyjają myśleniu, że najgłębsza prawda wyraża się w projektowaniu przyszłości i że naturalnym obowiązkiem człowieka jest przemienianie świata. Odczuwa się coraz bardziej potrzebę odnowy i przykłada wielką wagę do konkretnego zaangażowania oraz praktycznych umiejętności, utrwalając w ten sposób relacje między teorią i praktyką. W taką mentalność patrzenia przyszłościowego wpisuje się nowa ewangelizacja, która w nowy sposób patrzy na sytuację i priorytety oraz domaga się odważnych decyzji i oryginalnych rozwiązań¹.

Nowa ewangelizacja ma paradoksalnie swoją wartość w tym, że nie stanowi gotowego programu duszpasterskiego i szczegółowego planu działania dla Kościoła, lecz jest najpierw duchowym impulsem, który mobilizuje uczniów Chrystusa do podjęcia współczesnych wyzwań i odpowiedzi na nie. Nie znaczy to, że duszpasterskie plany, techniki zarządzania czy wiedza teologiczna są zbędne, ale że przesadne pokładanie ufności w nich może oddzielać od Boga i utrudniać przepowiadanie Ewangelii. Można powiedzieć, że perspektywy są ważniejsze i bardziej konieczne niż szczegółowe programy i plany, ponieważ one motywują i mobilizują do podjęcia nowych zadań².

Nowa ewangelizacja ogłoszona przez Jana Pawła II każe wprawdzie odwołać się do Ducha Świętego i w Jego natchnieniach szukać właściwych dróg i kierunków działań w nowej sytuacji Kościoła. Papież kreśli w swym nauczaniu perspektywy nowej ewangelizacji, które, jeśli zostaną podjęte zaowocują konkretnymi programami i planami działania. Te perspektywy rodzą się w odpowiedzi na wyzwania obecnego czasu³ i podobnie jak one są natury religijno-kościelnej, antropologicznej i społeczno-kulturowej.

¹ Por. I. V i g a n o, *Nowa ewangelizacja*, w: M. M a j e w s k i, *Katecheza w kontekście nowej ewangelizacji* [mps KUL], Lublin 1993, s. 51–54.

² Por. H. M ü h l e n, *Was heißt „Neuevangelisierung“?* „Ökumenische Zeitschrift für Glaubenserneuerung und Evangelisierung” 11(1990), H. 43, s. 14; W. K a s p e r, *Evangelisierung und Neuevangelisierung. Überlegungen zu einer neuen pastoralen Perspektive*, w: *In Verantwortung für den Glauben*. Hrsg. P. Neuner, H. Wagner, Freiburg – Basel – Wien 1992, s. 231; J. R a t z i n g e r, *Ruchy kościelne i ich miejsce w teologii*, „Post Scriptum” 2(1998), nr 3, s. 31–32.

³ Pojęcie nowej ewangelizacji pojawia się w odpowiedzi na nowe wyzwania współczesności, którą Papież głęboko i wszechstronnie analizuje. Owe wyzwania można pogrupować w trzy kategorie:

Wobec problemów, jakie pojawiają się wewnątrz Kościoła trzeba — zdaniem Jana Pawła II — odpowiedzieć odnową życia wiary jednostek i wspólnot kościelnych⁴. Elementami takiej odnowy są: nowe doświadczenie Boga, nowe spojrzenie na przeszłość i nowe widzenie teraźniejszości, a Kościół jawi się przede wszystkim jako sakrament komunii⁵.

Doświadczenie obecności Boga w życiu człowieka nie jest dziełem ludzkim. Nie sposób zmusić Boga do tego, by dał się poznać. Tym niemniej człowiek musi ze swej strony dołożyć starań, aby umożliwić Bogu przystęp do swego serca. Musi zatem trwać na modlitwie, która stanowi szczególną przestrzeń spotkania z Nim. Łaska nawrócenia, odnowy i świętości jest udzielana jedynie Kościołowi, który się modli⁶.

Zdaniem Jana Pawła II *konieczne jest, aby ośrodkiem nowej ewangelizacji było spotkanie z żywą osobą Chrystusa*⁷. Spotkanie z Chrystusem zmartwychwstałym sprawia w człowieku dogłębną przemianę i rodzi pragnienie dzielenia się odkrytym bogactwem. Nie chodzi tu tylko o przekazanie wiedzy wyniesionej ze spotkania ze Zbawicielem, ale o doprowadzenie innych do osobistego poznania Jezusa⁸.

Doświadczenie wiary wydaje się być kluczem skuteczności nowej ewangelizacji. Posługa ewangelizacyjna ma pomóc człowiekowi odnaleźć osobisty kontakt z Bogiem, aby mógł doświadczyć Jego miłości i mocy. To z kolei oznacza potrzebę przeorientowania duszpasterstwa z masowego na indywidualne i grupowe, dowartościowania ruchów i wspólnot działających w Kościele oraz solidnej formacji duchowej i intelektualnej w świetle Ewangelii⁹.

Człowiek, który przeżywa obecność Boga postrzega Go w nowy sposób. Bóg przestaje jawić się jako surowy Sędzia, ale staje się Bogiem bliskim, który kocha każdego człowieka w sposób bezwarunkowy i jest gotowy uczynić wszystko dla ludzkiego dobra. Tak o tym mówi Papież: „*Bóg jest miłością*” (1 J 4,8). [...] *Najświętsze Serce Jezusa jest właśnie obrazem tej nieskończonej i miłosiernej miłości, którą Ojciec Niebieski rozlał w świecie przez swojego Syna Jezusa Chrystusa. Nowa ewangelizacja ma na celu doprowadzić ludzi do spotkania z tą miłością. Tylko miłość, którą objawia Serce Chrystusa, jest zdolna przemienić serce*

antropologiczną, społeczno-kulturową i religijno-kościelną. Do pierwszej z nich należy degradacja osoby ludzkiej, która przejawia się w poniżaniu godności człowieka, braku poszanowania jego rozumności, sumienia i wolności oraz przysługujących mu praw. Wśród wyzwań społeczno-kulturowych wymienia się: ateizm, racjonalizm, sekularyzm, materializm praktyczny i hedonizm, dysproporcje rozwoju oraz inwazję mass-mediów. Trzecią kategorię stanowią problemy wewnątrzkościelne, subiektywizacja wiary i relatywizm moralny oraz rozprzestrzenianie się sekt.

⁴ Por. Jan Paweł II, *II Synod Biskupów poświęcony Europie*. Rozważanie przed modlitwą *Anioł Pański*, OR 17(1996), nr 9, s. 26.

⁵ Por. ChL 34; M. Czajkowski, *Nowa ewangelizacja. Podstawy biblijne*, „Znak” 44(1992), nr 10, s. 58–59.

⁶ Por. Jan Paweł II, *Wobec nowych potrzeb ewangelizacji*. Spotkanie z Konferencją Episkopatu Belgii, Mechelen 18 V 1985, OR 6(1985), nr nadzw./II, s. 26.

⁷ EA 57; por. A.M. de Monleon, *Ruchy środowiskiem przemiany człowieka*, „Post Scriptum” 2(1998), nr 3, s. 82.

⁸ Por. EAm 68.

⁹ Por. K. Pawlina, *Nowa ewangelizacja — nowe zadanie Kościoła*, „Przegląd Powszechny” 111(1994), nr 5, s. 212–214.

człowieka i otworzyć je na cały świat, by uczynić go bardziej ludzkim i Bożym¹⁰. Prawda o Bogu, który jest Miłością rozświetla całe dzieło stworzenia i odkupienia, uwalnia człowieka od lęku i pozwala przybliżyć się do Boga, dzięki czemu życie ludzkie nabiera sensu¹¹.

Osobiste spotkanie z Bogiem — Miłością zaprasza człowieka na drogę drugiego nawrócenia i pogłębionego przyjęcia łaski chrztu świętego. Drugie nawrócenie jest czymś więcej niż decyzją służenia Bogu. Stanowi ono całkowite zawierzenie swojego życia Bogu — oznacza życie w Chrystusie¹².

Według Jana Pawła II autentyczne nawrócenie jest przygotowane i podtrzymywane dzięki modlitewnej lekturze Pisma Świętego oraz praktyce sakramentów Pojednania i Eucharystii. Prowadzi ono do braterskiej wspólnoty w Kościele oraz do solidarności z potrzebującymi. Takie nawrócenie owocuje nowym stylem życia, w którym nie ma już pęknięcia pomiędzy wiarą a czynami. Uczeń Chrystusa staje się świadkiem wiary posłusznym natchnieniom Ducha Świętego. Otwarcie na wolę Bożą, jakie w nim istnieje, zakłada całkowitą dyspozycyjność, która nie wyklucza również daru z życia¹³.

Drugim elementem odnowy życia wiary jest nowe spojrzenie na przeszłość. Doświadczenie Boga pozwala zarówno jednostkom, jak i całej wspólnocie Kościoła lepiej zrozumieć Boże dzieła i słowa. Umożliwia to rozpoznanie w historii grzechu synów Kościoła, którzy zamiast dać świadectwo życia Ewangelią ukazali światu przykłady myślenia i działania sprzeczne z nauką Chrystusa. Papież wymienia wśród grzechów przede wszystkim rozbicie Kościoła, stosowanie przemocy i nietolerancji w obronie wiary, uleganie atmosferze sekularyzmu i relatywizmu moralnego, nieposłuszeństwo wobec Urzędu Nauczycielskiego Kościoła, brak rozeznania i przyzwolenie wobec systemów totalitarnych, współodpowiedzialność za przejawy niesprawiedliwości społecznej oraz brak pełnej recepcji nauki Soboru Watykańskiego II. Wobec tych wszystkich zjawisk Kościół musi podjąć drogę pokuty i pojednania. Bez uczciwego wyznania win i błędów popełnionych w przeszłości uczniowie Chrystusa nie posiadają mandatu, aby dążyć do oczyszczenia historii z zafałszowań i deformacji, które utrudniają otwarcie serc i umysłów na przyjęcie Dobrej Nowiny¹⁴.

Dzięki obrachunkowi z dawną i współczesną historią Kościoła nowe doświadczenie Boga staje się jednocześnie źródłem przenikliwości i kreatywności w obecnym czasie — jest nowym widzeniem teraźniejszości. Dlatego Ojciec Święty podkreśla, że nowa ewangelizacja nie polega w żadnym razie na tak zwanej

¹⁰ Jan Paweł II, *Przemówienie na zakończenie II Synodu Plenarnego*, Warszawa 11 VI 1999, w: Jan Paweł II, *Polska 1999. Przemówienia i homilie*, Marki 1999, s. 135–136.

¹¹ Por. RH 10; Jan Paweł II, *Bóg jest miłością*, 2 X 1985, w: *Katechezy Ojca Świętego Jana Pawła II. Bóg Ojciec*, Kraków – Ząbki 1999, s. 97.

¹² Por. Jan Paweł II, *Nowa ewangelizacja*. Tekst przemówienia przekazanego biskupom Peru, Lima 2 II 1985, OR 6(1985), nr 3, s. 19–20; A. Schwarzw, *Wege einer zweiten Bekehrung*, LK 11(1989), H. 2, s. 108–109; W. Kasper, jw., s. 238.

¹³ Por. EAm 26–28.

¹⁴ Por. TMA 33–36; IM 11; UUS, 98–99; M. Czajkowski, jw., s. 58–59; M. Zięba, *Rachunek sumienia Kościoła*. Wystąpienie w ramach dyskusji podczas II Synodu Biskupów poświęconego Europie, 4 X 1999, OR 20(1999), nr 12, s. 28–29.

restauracji i powrocie do przeszłości, lecz jest nową misją katolików w Kościele i świecie¹⁵.

Priorytetowym działaniem ewangelizacyjnym w pochrześcijańskim społeczeństwie jest odkrywanie i ukazywanie duchowego wymiaru człowieka i świata. W tym celu potrzeba — według słów Papieża — *formowania dojrzałych wspólnot kościelnych, składających się z autentycznych chrześcijan, świadomych i wytrwałych w wierze i miłości. Mogą one od wewnątrz ożywiać społeczeństwa, również tam, gdzie Chrystus Odkupiciel człowieka jest nieznanym lub gdzie o Nim zapomniano, albo gdzie jest staba więź między Nim a ludzkimi myślami i życiem*¹⁶. Konieczne jest odbudowanie *chrześcijańskiej tkanki* wspólnot kościelnych i tworzenie chrześcijańskiego otoczenia w obojętnych wobec wiary społeczeństwach. Wspólnoty żyjące wiarą będą mogły dzielić się ewangeliczną wolnością i sposobem życia ze społecznościami, w których istnieją. Przyszłość chrześcijaństwa w dużej mierze zależy od tego, w jakim stopniu uda się przelać wiarę na międzyludzkie doświadczenie¹⁷.

Odnowa życia wiary wiąże się ściśle z rozumieniem Kościoła jako sakramentu komunii. Sobór Watykański II ukazał Kościół już nie jako prawno-klerykalny system, lecz jako rzeczywistość, której podstawą jest wymiar wspólnotowy. Eklezjologia soborowa, sformułowana w *Lumen gentium* stworzyła w Kościele powszechnym i w Kościołach lokalnych przestrzeń dla charyzmatów, urzędów i posług oraz różnych form uczestnictwa Ludu Bożego. Dziś jednak można stwierdzić, że jest jeszcze daleko do wcielenia w codzienną rzeczywistość tej części nauczania soborowego¹⁸.

Zdaniem Jana Pawła II niezwykle ważne i pilne jest uczynienie Kościoła realną wspólnotą, w której człowiek w sposób świadomy przeżywa komunie z Bogiem i bliźnim. W dobie procesów integracji i globalizacji jakie dokonują się w świecie oraz wobec coraz większego upodmiotowienia i uczestnictwa człowieka tylko taki Kościół, który stwarza przestrzeń do osobowego spotkania z Bogiem i drugim człowiekiem oraz umożliwi aktywne, twórcze i współodpowiedzialne zaangażowanie stanowi wartościową propozycję. Należy przeto głosić i ukazywać Kościół jako obcowanie świętych (*communio sanctorum*). Oznacza to wcielenie chrześcijan w życie Chrystusa oraz jedność pomiędzy wszystkimi wiernymi¹⁹.

¹⁵ Por. Jan Paweł II, *Przekroczyć próg nadziei*, Lublin 1994, s. 98.

¹⁶ Jan Paweł II, *Dziedziny apostołstwa świeckich: uczestnictwo w misji Kościoła*. 16 III 1994, w: *Katechezy Ojca Świętego Jana Pawła II. Kościół*. Kraków – Ząbki 1999, s. 338; por. ChL 34; Jan Paweł II, *Nowa ewangelizacja*. Tekst przemówienia przekazanego biskupom Peru, s. 19–20; W. Kasper, jw., s. 239.

¹⁷ Por. K.J. Rivinius, *Neuevangelisierung in Europa*, „Theologie der Gegenwart” 36(1993), H. 4, s. 270–271; H. Mühlén, jw., s. 13.

¹⁸ Por. TMA 36; W. Kasper, jw., s. 241–242.

¹⁹ Por. ChL 19–20.

Rozumienie Kościoła jako Komunii bardzo podkreśla wartość i podmiotowość każdego człowieka. Dzieje się tak, ponieważ Kościół buduje się przez charyzmaty. Łaska rodzi do nowego życia jednocześnie jednostkę i wspólnotę. W rzeczywistości jednak łaska nie jest udzielana masie, lecz konkretnej osobie w formie niepowtarzalnego charyzmatu. Dlatego też każda osoba ochrzczone jest absolutnie niezastąpiona i niezbędna. Ta sama łaska, która daje indywidualność, wciela również we wspólnotę i pokazuje każdemu miejsce, jakie jest dla niego odpowiednie z woli Boga, pozwalając mu zarazem wzrastać ponad swą naturę. Por. Y. Congar, *Wezwani do życia*, Kraków 1999, s. 115–118.

Komunia, istniejąca w Kościele winna przejawiać się w konkretnych znakach. Papież wymienia tu: modlitwę wspólnotową jednych za drugich, bliższe relacje między konferencjami episkopatów, więzy pomiędzy biskupami, braterskie relacje między diecezjami i parafiami, rozwój ruchów i wspólnot kościelnych, troskę o zachowanie depozytu wiary oraz jedność całego Kolegium Biskupów pod przewodnictwem Następcy Piotra²⁰. Dopiero taki Kościół, w którym Dobra Nowina jest obecna w całym jego duchowym klimacie i całym życiu chrześcijan może skutecznie ewangelizować.

W odniesieniu do wyzwań natury antropologicznej Jan Paweł II wyraźnie akcentuje integralną promocję człowieka i rodziny. Jeśli od czasu Soboru Watykańskiego II można mówić o *zwrocie antropologicznym*, jaki dokonał się w nauczaniu i misji Kościoła, to tym bardziej sprawa godności, praw i rozwoju człowieka i rodziny jest podstawowym tematem w postudze i nauczaniu obecnego papieża, ukazując perspektywę dla działalności ewangelizacyjnej²¹.

Zdaniem Ojca Świętego w XX wieku — pomimo wielu konfliktów i wojen — niepomierne wzrosła świadomość, że godność człowieka przewyższa struktury społeczne, polityczne i ekonomiczne. Nowa ewangelizacja zmierza do pogłębienia tej świadomości poprzez ukazanie człowieka jako *pierwszej i podstawowej drogi Kościoła*, a Chrystusa jako prawdziwego rzecznika godności i wolności człowieka. Uznanie wartości i wielkości człowieka może dokonać się głównie poprzez świadectwo chrześcijan, którzy swoim stylem życia i zaangażowaniem będą w stanie ukazać Chrystusa jako tego, który pozwala człowiekowi zrozumieć siebie w całej pełni²².

Człowiek niesie w sobie tak wielką wartość, że Dobra Nowinę i samo chrześcijaństwo nazywa Papież głębokim zdumieniem nad wartością i godnością osoby ludzkiej. Dlatego cała działalność Kościoła — głoszenie Słowa, sprawowanie sakramentów i posługa miłości — ma na celu ubogacenie i uwznioślenie człowieka. Wobec trudnych wyzwań obecnego czasu Kościół chce towarzyszyć człowiekowi i pozostawać znakiem i zabezpieczeniem transcendentnego charakteru osoby ludzkiej. Tym bardziej, że po dwudziestu dwóch latach pontyfikatu ciągle

²⁰ Por. EAm 33; Jan Paweł II, *Jesteście bogactwem Kościoła*. Przesłanie do uczestników Światowego Kongresu Ruchów Kościelnych, OR 19(1998), nr 8–9, s. 34–35; por. Synod Biskupów. Zgromadzenie Specjalne dla Europy. Deklaracja *Abyśmy byli świadkami Chrystusa, który nas wyzwolił*, nr 4 (cytuje dalej Deklaracja). Również II Synod Biskupów Europy podkreślił znaczenie ruchów, wspólnot i instytutów świeckich, które poprzez tworzenie więzów wspólnotowych, pogłębioną formację i modlitwę są w stanie przeciwstawić się procesom sekularyzmu, indywidualizmu i relatywizmu. Por. J. Życiński, *Wizja nowej ewangelizacji w przesłaniu II Specjalnego Synodu Biskupów Europy a obecne problemy duszpasterskie Kościoła w Polsce*, w: Komisja Duszpasterska Episkopatu Polski. *Nowa ewangelizacja u progu Trzeciego Tysiąclecia*. Program duszpasterski na rok 2000/2001, Katowice 2000, s. 49–51.

Warto w tym miejscu wspomnieć także Kościelne Wspólnoty Podstawowe, które stanowią charakterystyczny element Kościoła w Ameryce Łacińskiej. Są one podstawowymi jednostkami organizacyjnymi w parafii i sposobem bycia Kościoła u podstaw, dzięki czemu posiadają ogromny potencjał ewangelizacyjny. Por. E. de Araujo Sales, *Kościelne Wspólnoty Podstawowe*, Com. 6(1986), nr 4, s. 66–81; A. Pietrzak, *Eklezjalne Wspólnoty Podstawowe w Ameryce Łacińskiej modelem nowej ewangelizacji*, w: *Nowa ewangelizacja odpowiedzią*, s. 87–93.

²¹ Por. A. Kłoczowski, *Ewangelizacja kultury*, „Znak” 40(1988), nr 10, s. 44.

²² Por. RH 13–14; EV 80.

aktualne pozostaje papieskie wołanie o otwarciu drzwi Chrystusowi, które ma się dokonać w imię poszanowania praw człowieka, w imię wolności, równości i braterstwa, w imię międzyludzkiej solidarności i miłości²³.

Promocja człowieka proponowana przez Jana Pawła II dokonuje się poprzez formację sumienia. Troska o przyszłość społeczeństw domaga się odkrycia na nowo istnienia wartości ludzkich i moralnych, które należą do samej natury człowieka, wynikają z prawdy o nim i stanowią zabezpieczenie godności osoby ludzkiej. Z jednej strony trzeba przypominać rządzącym, że nie da się zbudować nowego porządku bez odnowionego człowieka, z drugiej zaś nowa ewangelizacja ma zatroszczyć się o kształtowanie ludzkich sumień. Chodzi tu w rzeczywistości o nieustanne nawracanie się ku prawdzie i dobru. Nawrócone i przemienione serce staje się bowiem źródłem prawdziwych osądów sumienia²⁴.

Kościół służy pomocą swoim członkom w rozwoju sumienia poprzez rozbudzanie Ewangelią sumień ludzi i narodów dla ukazania, w jaki sposób *bardziej być*. Wychowuje on sumienia objawiając Boga i Jego naukę oraz wielkość człowieka stworzonego przez Boga z miłości i dla miłości, ukazując równość wszystkich ludzi jako dzieci Bożych, ich panowanie i troskę o świat stworzony oraz obowiązek zaangażowania się na rzecz rozwoju człowieka i narodów²⁵.

Troska o człowieka, jaka wyraża się w nauczaniu Jana Pawła II, jest ściśle powiązana z promocją rodziny, która, podobnie jak człowiek, stanowi *pierwszą i z wielu względów najważniejszą drogę* Kościoła. Człowiek bowiem w rodzinie przychodzi na świat i jej zawdzięcza sam fakt bycia człowiekiem. Wychodzi on z rodziny, aby z kolei założyć nową rodzinę i w niej urzeczywistnić swe życiowe powołanie. Brak rodziny powoduje natomiast bolesny uraz i ciężar, który kładzie się cieniem na całym życiu²⁶.

Postępujący rozpad rodziny oraz niszczenie wartości małżeństwa dotyka nie tylko rodzin chrześcijańskich, ale instytucji małżeństwa i rodziny w ogóle, dlatego *nowa ewangelizacja — zdaniem Ojca Świętego — winna prowadzić do pełniejszego docenienia roli rodziny jako pierwotnego i najważniejszego fundamentu społeczeństwa, jako pierwszej szkoły cnoty i solidarności*²⁷. Trzeba dołożyć starać,

²³ Por. CA 55; Jan Paweł II, Homilia podczas Mszy św. inauguracyjnej pontyfikatu, 22 X 1978, w: *Pierwsze dni pontyfikatu Jana Pawła II*. Red. A. Podsiad, A. Szafrąńska, Warszawa 1979, s. 138–139; tenże, *Jezus Chrystus wczoraj, dziś i na wieki*. Homilia z okazji 1000. rocznicy śmierci św. Wojciecha, 3 VI 1997, w: *Jezus Chrystus wczoraj, dziś i na wieki*. Przemówienia z Pielgrzymki Apostolskiej Ojca Świętego do Polski w 1997 roku, Ząbki 1997, s. 64–65.

²⁴ Por. EV 71; VS 64. Jeśli postuluje się formację sumienia to zasadniczą sprawą jest porzucenie idei sumienia decydującego o prawdzie (*norma normans*), która rozpowszechniła się zarówno w teologii, etyce, jak i mentalności krajów *pochrześcijańskich*, i powrót do sumienia rozumianego jako aktu sądu opartego na prawdzie (*norma normata*). Od strony egzystencjalnej dla kształtowania sumień potrzebne są środowiska, które promieniują świadectwem życia prawych ludzi. Por. T. S t y c z e Ń, *Reewangelizacja Europy sprawą reedukacji sumienia*, w: *Nowa ewangelizacja odpowiedzią na wyzwania obecnego czasu*. Red. K. Góźdź, Lublin 1993, s. 39–40.

²⁵ Por. RM 58. Papież wskazuje, że kształtowanie sumień domaga się od Kościoła współpracy z rodziną, szkołą i środkami społecznego przekazu, które w ostatnim czasie coraz bardziej zyskują na znaczeniu w kształtowaniu nowych pokoleń. Por. Jan Paweł II, *Poszanowanie sumienia każdego człowieka warunkiem pokoju*. Orędzie na Światowy Dzień Pokoju 1991, w: *Orędzie Ojca Świętego Jana Pawła II*, t. 1, Kraków 1998, s. 116–117.

²⁶ Por. GS 2.

aby samej rodzinie uświadomić jej wartość i umocnić jej tożsamość. Potrzebne są nowe metody duszpasterskie, aby wspierać rodzinę w jej godności i powołaniu, umacniać więź małżeńską i stwarzać optymalne warunki do prawidłowego wychowania dzieci. Przepowiadanie Ewangelii ma obudzić w rodzinie aktywność oraz odpowiedzialność za własny rozwój i uczestniczenie w życiu społecznym²⁸.

Nowa ewangelizacja rodziny winna rozpocząć się już na etapie przygotowania narzeczonych do zawarcia małżeństwa. Zdaniem Papieża obecne czasy, bardziej niż kiedykolwiek, domagają się formacji młodych do małżeństwa i życia rodzinnego. Dlatego *należy popierać lepsze i intensywniejsze programy przygotowania do małżeństwa, ażeby wyeliminować, na ile to możliwe, trudności, z którymi boryka się tyle małżeństw, a bardziej jeszcze po to, aby stworzyć pozytywne warunki do powstawania i dojrzewania udanych małżeństw*²⁹. Ważne jest przeanalizowanie przyczyn rozwodów, kondycji współczesnej rodziny oraz dotychczasowych działań duszpasterskich. Pomoże to w przygotowaniu programów, które będą wychodziły naprzeciw zapotrzebowaniom osób przygotowujących się do założenia rodziny, odpowiedzą na problemy, z jakimi boryka się młode pokolenie i pozwolą na bardziej świadome i odpowiedzialne wejście w życie małżeńskie i rodzinne³⁰.

Kościół, który zawsze opowiada się za życiem dąży nieustannie do tego, by rodzina chrześcijańska była otwarta na życie i traktowała poczęte dziecko jako dar Bożej Opatrzności. Wobec różnorodnych zagrożeń rozwoju i życia, jakim poddanych jest wiele dzieci w dzisiejszym świecie *należy — według Jana Pawła II — koniecznie przywrócić i umocnić rolę rodziny jako środowiska, w którym odpowiedzialni rodzice — matka i ojciec — są w stanie zapewnić dzieciom bezpieczeństwo*³¹. Wbrew pojawiającym się dzisiaj tendencjom istotne dla dziecka jest wychowywanie się w pełnej rodzinie i możliwość liczenia na pomoc zarówno matki jak i ojca. Dzieci potrzebują zdrowego środowiska i stabilnego życia rodzinnego, które zapewni im osiągnięcie dojrzałości.

Dzieci nie tylko otrzymują pomoc ze strony rodziców, ale wnoszą swój własny wkład w kształtowanie rodziny. Są w pełnym tego słowa znaczeniu darem, który sprawia rozkwit małżeństwa. Ojciec Święty nazywa je *wiosną rodziny i społeczeństwa*, ponieważ przynoszą nadzieję i umacniają miłość małżonków, niosą ze sobą orędzie życia, a jako zdane na innych stanowią wezwanie do solidarności. Papież podkreśla jednakową wartość, jaką do rodziny wnosi dziecko zrodzone z natural-

²⁷ Jan Paweł II, *Miłość Serca Chrystusa żąda odpowiedzi*. Msza św. na stadionie Trans World Dome, 27 I 1999, OR 20(1999), nr 4, s. 36.

²⁸ Por. ChL 40; K. Pawlina, *Nowa ewangelizacja*, s. 45.

²⁹ FC 66; por. FC I, 68; EV 97.

³⁰ Papież wskazuje na potrzebę katechezy, która ukazywałaby chrześcijański ideał wspólnoty małżeńskiej i życia rodzinnego oraz pogłębiony sens ojcostwa i macierzyństwa. Szczególną uwagę należy w niej poświęcić roli mężczyzny jako ojca i męża, współodpowiedzialnego za małżeństwo, rodzinę i wychowanie dzieci. Por. EAm 46.

W roku 1996 Papieska Rada ds. Rodziny wydała dokument zatytułowany *Przygotowanie do sakramentu małżeństwa*, w którym, w nawiązaniu do papieskiej zachęty z FC 66, przypomina Konferencjom Episkopatów o potrzebie opracowania i opublikowania *Dyrektorium duszpasterstwa rodzin*. Por. M. Ostrowski, *Dylematy poradnictwa*, „Wiadomości KAI” 9(2000), nr 43, s. 16–17.

³¹ Jan Paweł II, *It is with genuine pleasure*. List (przesłanie) do Sekretarza Generalnego IV Światowej Konferencji ONZ poświęconej kobiecie, w: *Wybór listów Ojca Świętego Jana Pawła II*, t. 1, Kraków 1997, s. 212.

nego stosunku rodziców jak i dziecko adoptowane. Każde z nich jest ukoronowaniem małżeńskiego dzielenia się życiem, które czyni z małżonków *jedno ciało*³².

Nowa ewangelizacja, kształtując w rodzicach postawę otwarcia na życie chce ukazać w sposób pełny prawdę, że *Ewangelia miłości Boga do człowieka, Ewangelia godności osoby i Ewangelia życia stanowią jedną i niepodzielną Ewangelię*³³. Z poznania tej prawdy winna wynikać postawa odważnej służby życiu w całej jego rozciągłości — od poczęcia w łonie matki aż do naturalnej śmierci. Obronę życia uznaje Papież za priorytetowe zadanie Kościoła i rodziny chrześcijańskiej³⁴. Można powiedzieć, że zaangażowanie małżonków i rodzin na polu obrony podstawowego prawa człowieka, jakim jest prawo do życia stanowi istotny warunek ich właściwego rozwoju.

Otwarcie rodziny, do którego zmierza działalność ewangelizacyjna nie dotyczy tylko prokreacji, lecz rozumiane jest szerzej, jako ukierunkowanie ku społeczeństwu oraz misji Kościoła. Rodzina stanowi pierwszą i żywotną komórkę społeczeństwa, w której człowiek już od najmłodszych lat może doświadczyć swej podmiotowości w relacji do innych osób. Jan Paweł II wskazuje na wartość rodziny wielopokoleniowej, ponieważ uczy ona w sposób najbardziej naturalny budować międzyludzkie relacje. Serdeczne stosunki z krewnymi stanowią pierwszy etap otwarcia rodziny na całe społeczeństwo³⁵. Nowa ewangelizacja wprowadza rodzinę w życie i misję Kościoła poprzez podjęcie posługi ewangelizacyjnej wewnątrz samej rodziny, we wspólnotce parafialnej i w Kościele powszechnym. Misyjny charakter rodziny urzeczywistnia się przede wszystkim poprzez modlitwę i ofiarę wspierającą dzieło ewangelizacji³⁶.

Promocja rodziny zawiera w sobie także pasterską troskę wobec małżonków i rodzin znajdujących się sytuacjach trudnych lub nieprawidłowych³⁷. Sytuacja

³² Por. GS 11; Jan Paweł II, *Nie lękajcie się życia!* Przemówienie wygłoszone podczas Jubileuszu Rodzin, 14 X 2000, „Wiadomości KAI” 9(2000), nr 43, s. 22–23; t e n ż e, *Wielki dar Boży*. Homilia wygłoszona na zakończenie Jubileuszu Rodzin, 15 X 2000, „Wiadomości KAI” 9(2000), nr 43, s. 24–25.

³³ EV 2; por. Jan Paweł II, *Miłość Serca Chrystusa żąda odpowiedzi*, s. 36–37.

³⁴ Por. ChL 38, EV 57, 78–80; Jan Paweł II, *W waszych rękach znajduje się orędzie Ewangelii Życia*. Homilia podczas Mszy św. na zakończenie VIII Światowego Dnia Młodzieży w Denver, 15 VIII 1993, OR 14(1993), nr 11, s. 33.

Papież zaproponował w EV 85, aby corocznie w każdym kraju obchodzono Dzień Życia. Ma być on przygotowany i obchodzony przy czynnym udziale wszystkich członków Kościoła lokalnego. Jego podstawowym celem jest budzenie w sumieniach, w rodzinach, w Kościele i w społeczeństwie świeckim wrażliwości na sens i wartość życia ludzkiego w każdym momencie i w każdej kondycji. Ten dzień jest obchodzony w Kościele w Polsce w uroczystość Zwiastowania Pańskiego — 25 marca.

³⁵ Por. GS 16; Jan Paweł II, *Wielki dar Boży*. Homilia wygłoszona na zakończenie Jubileuszu Rodzin, 15 X 2000, „Wiadomości KAI” 9(2000), nr 43, s. 25.

³⁶ Por. FC 54; RM 77; Jan Paweł II, *Rodzina uczestniczy w życiu i misji Kościoła*. Orędzie na Światowy Dzień Misyjny 1994, w: *Orędzia Ojca Świętego Jana Pawła II*, t. 1, Kraków 1998, s. 336–337.

³⁷ Do sytuacji trudnych zalicza Jan Paweł II rodziny niepełne, rodziny emigrantów, rodziny z dziećmi upośledzonymi lub dotkniętymi nałogami, rodziny alkoholików, rodziny żyjące na marginesie, rodziny bez mieszkania, rodziny dyskryminowane ze względu na wiarę lub przekonania polityczne, rodziny małżonków małoletnich, rodziny, które nie potrafią nawiązać kontaktu z parafią oraz małżeństwa mieszane.

Do sytuacji nieprawidłowych zalicza Papież małżeństwo na próbę i wolne związki, związki katolików złączonych tylko ślubem cywilnym, żyjących w separacji i rozwiedzionych, którzy nie

coraz większej liczby rozbitych rodzin określa kierunek działań nowej ewangelizacji. Ludzie żyjący w separacji i rozwiedzeni, przeżywający dramat rozłąki czy rozwodu doświadczają poczucia odrzucenia, spotęgowanego wyrzutami sumienia. Często czują się odrzuceni także przez Kościół. Dlatego należy postępować wobec nich z właściwą delikatnością, aby — jak mówi Ojciec Święty — *nie wyrażać surowego i chłodnego osądu, lecz raczej aby w zakamarki tyłu ludzkich dramatów wnosić światło Słowa Bożego, któremu towarzyszy świadectwo Bożego miłosierdzia*³⁸. W tym duchu duszpasterstwo rodzin powinno troszczyć się o osoby rozwiedzione, czy też żyjące w separacji. Z całą miłością, która nie przemilcza prawdy Kościół ma stwarzać dla tych osób możliwości udziału w życiu wspólnoty parafialnej oraz możliwości kroczenia drogą przebaczenia i wierności współmałżonkowi³⁹.

Rodzina jest miejscem, w którym skupiają się wysiłki nowej ewangelizacji podjęte w odpowiedzi zarówno na wyzwania natury antropologicznej jak i społeczno-kulturowej. Dzieje się tak dlatego, że wobec wyzwań natury społeczno-kulturowej Jan Paweł II kreśli perspektywę cywilizacji miłości⁴⁰, z którą rodzina jest organicznie związana. Innymi istotnymi elementami tej cywilizacji są: nowy styl życia, międzyludzka solidarność oraz dialog między rozumem i wiarą⁴¹.

Cywilizacja miłości — w myśl Ojca Świętego — stanowi odpowiedź na lęk, który wynika z zagubienia człowieka i kładzie się cieniem na ludzkiej egzystencji

zawarli nowego związku oraz rozwiedzionych, którzy żyją w związku niesakramentalnym. Por. FC 77–85.

³⁸ Jan Paweł II, *Nie lekajcie się życia!* Przemówienie wygłoszone podczas Jubileuszu Rodzin, 14 X 2000, „Wiadomości KAI” 9(2000), nr 43, s. 23.

³⁹ Por. także: P. Salaun, *Żyjący w separacji, rozwiedzeni. Odnaleźć nadzieję*, Poznań 1997, s. 183–190. P. Salaun wskazuje na potrzebę wspierania duszpasterstwa rodzin w diecezji i czuwanie, aby problem rozwiedzionych i żyjących w separacji był brany pod uwagę. Potrzebne są osoby lub nawet grupy osób odpowiedzialne za duszpasterstwo rodzin w diecezji, które organizują i prowadzą punkty porad prawnych i małżeńskich oraz konsultacji z psychologiem. Konieczny jest lepszy przepływ informacji w Kościele, gdyż wiele osób zainteresowanych nie otrzymuje wiadomości na temat spotkań i pomocy dla rozwiedzionych. We Francji istnieją dwie wspólnoty dla osób rozwiedzionych — Odrodzenie oraz Wspólnota Matki Bożej Przymierza — których charyzmat i doświadczenie może być inspiracją i pomocą dla innych. Ważne jest organizowanie weekendów i nauk rekolekcyjnych dla rozwiedzionych oraz poruszanie problemów duszpasterstwa rodzin w prasie katolickiej oraz przyjaznej Kościołowi. Por. także: Cz. Murawski, *Ewangelizacja rodziny w nauczaniu Jana Pawła II*, w: Komisja Duszpasterska Episkopatu Polski. *Nowa ewangelizacja u progu Trzeciego Tysiąclecia*. Program duszpasterski na rok 2000/2001, Katowice 2000, s. 245–252.

⁴⁰ Pojęcie *cywilizacja miłości* zostało sformułowane przez Pawła VI i przejęte przez Jana Pawła II. Wobec dylematu, czy właściwiej jest mówić o cywilizacji miłości czy też o kulturze miłości, obecny papież opowiada się za używaniem pierwszego sformułowania ze względu na jego powszechność. Mówi jednak, że cywilizacja jest poniekąd tym samym, co kultura. Chodzi tu o głębszy sens słowa cywilizacja, nie tyle i nie tylko materialny lub społeczno-polityczny, lecz przede wszystkim humanistyczny. Cywilizacja miłości rozumiana jest jako humanizacja świata, dokonująca się przez zobiektywizowanie w życiu uniwersalnych idei ludzkich, udoskonalenie działań, głównie moralnych i duchowych oraz realizację najwyższych wartości. Por. GS 13; Jan Paweł II, *Przemówienie na rozpoczęcie ogłoszonej przez CELAM „Nowenny 500-lecia”, przygotowującej do jubileuszu ewangelizacji Ameryki*, Santo Domingo 12 X 1984, OR 5(1984), nr 10, s. 18; Cz.S. Bartnik, *Z teologii kultury*, AK 81(1989), z. 3, s. 355–359; F. Adamski, *Cywilizacja*, w: EK. Red. R. Łukaszyk [i in.], t. 3, Lublin 1995, kol. 741–743.

⁴¹ Por. Jan Paweł II, *Nie dajcie się zwyciężyć złu, ale zło dobrem zwyciężajcie*. Spotkanie czterech pokoleń na stadionie Azteków, 25 I 1999, OR 20(1999), nr 4, s. 27–29.

końca XX wieku. Opiera się ona na fundamencie uniwersalnych wartości — pokoju, sprawiedliwości, solidarności i wolności — które znajdują swe wypełnienie w Chrystusie⁴². *Jako uczniowie Chrystusa* — mówi Papież — *pragniemy, aby w przyszłym stuleciu jedność przeważała nad podziałami, braterstwo nad konfliktami, pokój nad wojną. Jest to również zasadniczym celem nowej ewangelizacji. Trzeba usilnie zabiegać o to, aby kształtująca się dziś globalna społeczność nie była uboga duchowo i nie odziedziczyła błędów stulecia, które dobiega końca*⁴³. Cywilizacja miłości nie stanowi nowego ustroju, który mógłby konkurować z kapitalizmem czy socjalizmem. Nie jest ona także jeszcze jedną utopią, jak wydaje się niektórym ludziom czy środowiskom opiniotwórczym. Jest raczej ideałem, ku któremu należy zmierzać, opierając się na łasce Bożej⁴⁴.

Rodzina jest według słów Jana Pawła II *centrum i sercem cywilizacji miłości*, a jednocześnie zależy od niej i w niej odnajduje właściwe racje swego bytu⁴⁵. Stanowi ona podstawowe i niezastąpione środowisko miłości. Miłość jest człowiekowi dana i zadana jako powinność, możliwa do zrealizowania dzięki łasce Bożej. Tym bardziej należy uznać, że jest ona zadana mężczyźnie i kobiecie w Sakramencie Małżeństwa i staje się dla nich źródłem wzajemnej powinności małżeńskiej i rodzicielskiej. Wzajemne oddanie się sobie małżonków oraz ich gotowość do przyjęcia i wychowania potomstwa uznaje Papież za zręby cywilizacji miłości. Odwołuje się przy tym do Ojców Kościoła, którzy nazywali rodzinę chrześcijańską *Kościółem domowym* lub *małym Kościołem*. Widzieli zatem rodzinę jako wzór możliwego współżycia ludzi, gdzie ważne jest bycie dla siebie na wzajem oraz afirmacja każdego człowieka⁴⁶.

Rodzina, która stanowi środowisko miłości kształtuje nowy styl życia. Jego podstawą jest rozumienie człowieka jako osoby, która *urzeczywistnia się* poprzez bezinteresowny dar z siebie samej. Tylko wtedy, gdy człowiek rozumie siebie jako dar dla drugich może w pełni zrealizować swoje człowieczeństwo (por. KDK 24)⁴⁷. Wyrazem nowego stylu życia jest — według Jana Pawła II — podejmowanie decyzji w oparciu o skalę wartości, w której ważniejsze jest *być* niż *mieć*, w której istnieje prymat osoby nad rzeczą, miłości nad sprawiedliwością, ducha nad materią i etyki nad techniką⁴⁸. *Ten odnowiony styl życia* — pisze Papież — *domaga się zmiany postawy — z obojętności na zainteresowanie drugim człowiekiem oraz*

⁴² Por. TMA 52; EAs 32; Jan Paweł II, *Od praw człowieka do praw narodów*. Przemówienie do Zgromadzenia Ogólnego ONZ, Nowy Jork 5 X 1995, OR 16(1995), nr 11–12, s. 9; t e n ż e, *Jako apostołowie nowej ewangelizacji budujcie cywilizację miłości*. Przemówienie podczas spotkania otwierającego Światowy Dzień Młodzieży, Buenos Aires 11 IV 1987, OR 8(1987), nr 6, s. 28.

⁴³ Jan Paweł II, *Nie dajcie się zwyciężyć złu, ale zło dobrem zwyciężajcie*, s. 29.

⁴⁴ Por. GS 15; A. Szostek, *Alienacja: problem wciąż aktualny*, w: *Jan Paweł II. Centesimus annus. Tekst i komentarze*. Red. F. Kampka, C. Ritter, Lublin 1998, s. 307–308.

⁴⁵ GS 13; por. D. Zimoń, *Nowa ewangelizacja w nauczaniu Jana Pawła II*, w: Komisja Duszpasterska Episkopatu Polski. *Nowa ewangelizacja u progu Trzeciego Tysiąclecia*. Program duszpasterski na rok 2000/2001, Katowice 2000, s. 29–30.

⁴⁶ Por. GS 15.

⁴⁷ Pojmowanie osoby ludzkiej jako daru dla innych wiąże Papież z Pawłowym Hymnem o miłości, który nazywa wielką kartą cywilizacji miłości. Por. GS 14.

⁴⁸ Por. RH 16; EV 98. Nowy styl życia wyrasta z wymagań Ewangelii i wspiera się na modlitwie (zwłaszcza kontemplacyjnej) i życiu sakramentalnym, co zostało ukazane w tym artykule w związku z perspektywami religijno-kościelnymi nowej ewangelizacji. Por. EAM 29.

z odrzucenia go na akceptację⁴⁹. Drugi człowiek w takiej optyce przestaje być konkurentem i wrogiem, z którym trzeba walczyć, lecz staje się bliźnim, zasługującym na solidarność i miłość. Poprzez wzrastanie w duchu przebaczenia i pojednania, w duchu braterstwa i pokoju możliwe staje się zbudowanie cywilizacji miłości⁵⁰.

Kolejnym fundamentem nowego społeczeństwa według Jana Pawła II jest międzyludzka solidarność. Papież zauważa w świecie doświadczanym wieloma podziałami i konfliktami wzrastające przekonanie ludzi i społeczeństw o wzajemnej współzależności. Wyrasta ono poniekąd z lęku, który trapi współczesnego człowieka, ale prowadzi do zrozumienia tego, że dobro i szczęście można osiągnąć tylko wspólnym wysiłkiem i zaangażowaniem wszystkich. W konsekwencji pojawia się potrzeba takiej solidarności, która opierałaby współzależność osób, grup społecznych i narodów na zasadach moralnych⁵¹.

Rola solidarności w porządkowaniu rzeczywistości społecznej jest niezwykle ważna. Stanowi ona oparcie dla wolności, odnosząc ją do prawdy i dobra. Dzięki temu wolność przestaje być rozumiana jako możliwość czynienia czegokolwiek i staje się przestrzenią obdarowania *drugiego*. Solidarność ściśle wiąże się i winna być dopełniona miłością, która przebacza, służy i pragnie dobra *drugich*⁵². Papież nie zatrzymuje się na tych stwierdzeniach, ale idzie dalej wyjaśniając, że: *w świetle wiary solidarność zmierza do przekroczenia samej siebie, do nabrania wymiarów specyficznie chrześcijańskich całkowitej bezinteresowności, przebaczenia i pojednania. Wówczas bliźni jest nie tylko istotą ludzką z jej prawami i podstawową równością wobec wszystkich, ale staje się żywym obrazem Boga*⁵³. Taka solidarność, która prowadzi do miłości nawet nieprzyjaciół staje się, podobnie jak miłość, znakiem rozpoznawczym chrześcijan.

W odpowiedzi na proces globalizacji, który często rozumiany jest jednostronnie tylko w aspekcie ekonomicznym Jan Paweł II mówi o globalizacji solidarności, która skierowana jest szczególnie w stronę ludzi najbardziej potrzebujących i wyraża się w opcji preferencyjnej na rzecz ubogich⁵⁴. Papież apeluje o odpowiedzialność za słabszych i sprawiedliwy podział dóbr, redukcję zadłużenia

⁴⁹ EV 98. Por. J. Nagórny, *Między „kulturą śmierci” a „kulturą życia” — wyzwania współczesności*, w: Jan Paweł II. *Evangelium vitae. Tekst i komentarze*. Red. T. Styczeń, J. Nagórny, Lublin 1999, s. 157–158.

⁵⁰ Por. DM 14; RP 12; EA 79; Jan Paweł II, „*Myśmy poznali i uwierzyli miłości...*”. Orędzie na Światowy Dzień Młodzieży 1987, w: *Orędzia Ojca Świętego Jana Pawła II*, t. 1, Kraków 1998, s. 167–168.

⁵¹ Por. SRS 26, 33; Jan Paweł II, *Nowa ewangelizacja*. Tekst przemówienia przekazanego biskupom Peru, s. 19.

II Synod Biskupów Europy mówi wręcz o kulturze solidarności, w której decydującą rolę odgrywać będą wartości duchowe. Por. J. Życiński, jw., s. 41–42.

⁵² Por. RH 12; GS 14; Jan Paweł II, *Praca nad pracą*. Homilia podczas III Pielgrzymki do Polski, Gdańsk-Zaspa 12 VI 1987, w: „*Do końca ich umiłował*”. Jan Paweł II. *Trzecia wizyta duszpasterska w Polsce 8–14 czerwca 1987 roku*, Città del Vaticano 1987, s. 171–172; t e n ż e, Homilia podczas VI Pielgrzymki do Polski, Sopot 5 VI 1999, w: Jan Paweł II. *Polska 1999. Przemówienia i homilie*, Marki 1999, s. 17–18.

⁵³ SRS 40.

⁵⁴ Kategoria *ubodzy* rozumiana jest przez Papieża wielowymiarowo. Należą do niej uciśnieni, zepchnięci na margines społeczny, starcy, chorzy, uchodźcy, bezdomni, dzieci i ci wszyscy, których społeczeństwo postrzega i traktuje jako *ostatnich*. Por. SRS 42; CA 57.

międzynarodowego oraz o kształtowanie takiej przyszłości, w której uszanowana będzie podmiotowość każdej osoby i wartości kultur lokalnych zagrożonych ujednoliceniem ze strony globalizacji. Ojciec Święty wskazuje na potrzebę takich struktur na płaszczyźnie narodowej i międzynarodowej, które sprawią, że społeczna solidarność będzie trwałym znamieniem współczesnego świata i przyczyni się do zbudowania cywilizacji miłości⁵⁵.

Innym istotnym elementem cywilizacji miłości jest dialog między rozumem a wiarą. Już Sobór Watykański II, mówiąc o słusznej autonomii rzeczy ziemskich, wskazał na wartość wzajemnego otwarcia się na siebie nauki i wiary (por. KDK 36). Jeszcze wyraźniej przypomina o konieczności porozumienia między tymi dwoma rzeczywistościami Jan Paweł II. Papież wskazuje na potrzebę pracy na rzecz pojednania rozumu i wiary, w czym szczególna rola przypada filozofii⁵⁶. W związku z tym Ojciec Święty stawia wobec filozofii trzy zasadnicze wymogi. Pierwszym z nich jest odzyskanie przez filozofię *wymiaru mądrościowego*⁵⁷, który wyraża się w poszukiwaniu ostatecznego i całościowego sensu życia. Kolejnym postulatem jest potwierdzenie podstawowego zaufania do ludzkiego rozumu i jego zdolności do poznania prawdy, w tym także prawdy ostatecznej i absolutnej. Trzecim wymogiem jest otwarcie na metafizykę, co oznacza umiejętność wyjścia poza dane doświadczalne i odkrycie tego, co absolutne i fundamentalne. Tylko tą drogą — zdaniem Jana Pawła II — filozofia może przezwyciężyć kryzys, jakiego doświadcza dziś w wielu obszarach, odzyskać utracony autorytet i stać się dziedziną jednoczącą ludzką wiedzę i działanie⁵⁸. Wówczas filozofia stanie się terenem spotkania pomiędzy kulturami a wiarą chrześcijańską, podstawą porozumienia między wierzącymi i niewierzącymi⁵⁹.

W dziele pojednania rozumu z wiarą ważne miejsce przypada również teologii. Papież wysuwa wobec niej dwa zasadnicze postulaty: odnowienie metodologii oraz kierowanie się ku prawdzie ostatecznej, przekazanej w Objawieniu, bez zatrzymywania się na etapach pośrednich. Zacieśnienie dialogu między rozumem i wiarą dokona się w dużej mierze dzięki odzyskaniu właściwej relacji między teologią i filozofią. Wówczas teologia może stać się głównym rzecznikiem nowej ewangelizacji w dialogu z kulturą i budowaniu cywilizacji miłości⁶⁰.

⁵⁵ Por. SRS 39; EAm 52, 55; TMA 51; Jan Paweł II, *Pokój jest wartością, która nie zna podziałów*. Orędzie na Światowy Dzień Pokoju 1986, w: *Orędzie Ojca Świętego Jana Pawła II*, t. 1, Kraków 1998, s. 70–73; t e n ż e, *Rozwój i solidarność: dwie drogi wiodące do pokoju*. Orędzie na Światowy Dzień Pokoju 1987, w: tamże, s. 77–78; t e n ż e, *Nowa ewangelizacja, postęp człowieka, kultura chrześcijańska*. Przemówienie na otwarcie obrad IV Konferencji Ogólnej Episkopatu Ameryki Łacińskiej, Santo Domingo, 12 X 1992, OR 13(1992), nr 12, s. 25–26.

⁵⁶ Por. FR 48; Jan Paweł II, Przemówienie do rektorów wyższych uczelni, Toruń, s. 57–58; t e n ż e, *Nowa ewangelizacja, postęp człowieka, kultura chrześcijańska*, s. 28–29.

⁵⁷ Wymiar mądrościowy ma stanowić punkt odniesienia także dla innych nauk w tym sensie, że zdobycze naukowe i techniczne winny łączyć się z wartościami filozoficznymi i etycznymi, które są charakterystycznym wyrazem tożsamości człowieka. Por. FR 106; Jan Paweł II, Przemówienie z okazji 600-lecia Wydziału Teologicznego UJ, Kraków 8 VI 1997, w: *Jezus Chrystus wczoraj, dziś i na wieki*. Przemówienia z Pielgrzymki Apostolskiej Ojca Świętego do Polski w 1997 roku, Ząbki 1997, s. 147–148.

⁵⁸ Por. FR 81–84; Jan Paweł II, Przemówienie do rektorów wyższych uczelni, Toruń, s. 58–59; P. Gigliani, *Perche una „nuova” evangelizzazione*, „Euntes docete” 43(1990), nr 1, s. 28.

⁵⁹ FR 79.

Podsumowując nauczanie Jana Pawła II na temat perspektyw nowej ewangelizacji należy wskazać na potrzebę ich podjęcia i aktualizowania w konkretnej rzeczywistości Kościoła lokalnego. Papież bowiem kreśli podstawy i kierunki nowej ewangelizacji, oczekując od całego Kościoła podejmowania jego wskazań i kontynuowania propozycji. Siłą przedstawionych perspektyw jest ich inspirujący i jednocześnie ogólny charakter. Papież nie narzuca bowiem konkretnych działań i rozwiązań pastoralnych, lecz apeluje do wolności i dojrzałości wiary wyznawców Chrystusa. Z wolnej decyzji człowieka poruszonego działaniem Ducha Świętego wyrasta trwale zaangażowanie w odnowę Kościoła i świata. Konieczne jest zatem wsłuchiwanie się w to, co mówi Duch do Kościoła i realizowanie konkretnych działań w odpowiedzi na Jego natchnienia, podejmując kierunki ewangelizacji nakreślone przez Ojca Świętego. Dotyczy to całej wspólnoty Ludu Bożego — zarówno jego biskupów i prezbiterów, jak również osób konsekrowanych i świeckich. Tylko w klimacie apostołskiej gorliwości, braterskiej miłości i odpowiedzialności oraz prawdziwie wspólnotowego działania istnieje szansa na odbudowanie chrześcijańskiej tkanki wspólnot kościelnych i społeczności ludzkich.

⁶⁰ Por. FR 63, 92, 101; J.J. de Farias, *Nowa ewangelizacja a kultura*, w: *Nowa ewangelizacja*. Kolekcja „Communio” nr 8, Poznań 1993, s. 135.

Chociaż Jan Paweł II, przedstawiając perspektywy nowej ewangelizacji nie mówi na temat zagrożeń, na jakie jest narażona, to jednak uzasadnione wydaje się wskazanie niebezpieczeństw, wobec których nowa ewangelizacja może się znaleźć. G. Siwek wymienia w swym artykule następujące zagrożenia: 1. Używanie pojęcia nowej ewangelizacji jako sloganu; 2. Popadanie w ton patetyczny i używanie kwantyfikatorów ogólnych; 3. Poprzestanie na opracowaniu teorii; 4. Nadoptymizm wyrażony w sformułowaniu: *gdzie indziej jest gorzej*; 5. Absolutyzowanie starych metod; 6. Poprzestanie na zwalczaniu przejawów antyewangelizacji; 7. Akcyjność i doraźność działań; 8. Jednokierunkowość działań: od duchownych do świeckich; 9. Przecenianie *środków bogatych*. Por. G. Siwek, *Mielizny nowej ewangelizacji*, „Więź” 40(1997), nr 4, s. 44–58.